

Sten Tranblom berättar om sin uppväxttid i Sunnersta på 1930- och 1940-talen.

Utskrivet efter en bandinspelning i november 2010. (Närvarande: Birgitta Sonesson, Gun Jernberg, Bengt Eriksson, Margareta och Inge Håkansson.)

Jag föddes i Vårdsätra 1929. Samma år flyttade vår familj till Sunnersta, där vi bodde som hyresgäster i olika villor, bl.a. hos Anna-Lisa Hellman (f. Norling) och hos fru Pettersson (stickerskan) på Backvägen 11. Pappa (Emanuel Tranblom) byggde ett hus på Trädgårdsvägen (nuvarande Rödhakevägen), som vi flyttade in i år 1937. Jag bodde kvar där till år 1955, då jag gifte mig med min tidigare klasskamrat, Gun Mattsson. Gun och jag flyttade då till Stockholm men vi återvände 1963 till Sunnersta och Backvägen 11. Där byggde vi en villa, i vilken vi bodde till år 2007.

Guns far var bussförare. Familjen var till en början bosatt vid busstationen i Flottsund, där Guns mor skötte bensinstationen. År 1935 flyttade familjen Mattsson till ett nybyggt hus på Dalvägen (nuvarande Dalbovägen).

Sten berättar:

Än en gång har jag gått igenom den fantastiska Sunnerstaboken (Andra upplagan av den bok som getts ut av Sunnersta Egnahemsförening). Där står ju nästan allt som jag kan berätta, och nästan allt som står där tycker jag är riktigt. Men det finns några saker som jag vill komplettera eller kommentera.

Sunnersta, som var en del av Bondkyrko församling fram till 1947, då det inkorporerades i Uppsala stad, hade en enorm utbyggnad under åren 1915 till 1925, den största fram till de senaste två decennierna. Under denna tid såldes det närmare 70-talet tomter. Det var olika sorters köpare, mest tjänstemän och affärsidkare men inte så många ”vanliga” jobbare. Många byggde villor för permanentboende men det byggdes också en del fritidshus. Några tomter förblev obebyggda, de var kanske köpta i spekulationssyfte. Många, ”de som vi inte kände”, byggde fina hus med glasverandor, där de bodde tre månader om året. Dessa låg främst nere vid Ekoln och en del av dem var byggda före 1915.

Under depressionsåren på slutet av 1920-talet och början av 1930-talet slocknade nybebyggelsen ner. Men längre fram på 1930-talet och på 1940-talet, har jag räknat efter och tror att det byggdes ett 40-tal villor. Boendet i Sunnersta underlättades då av att spårvägen kommit till. Bland Sunnerstaborna vid denna tid fanns flera skötare och sköterskor på Ulleråker och omkring 10 busschaufförer eller mekaniker som skötte om bussarna. Stans bussgarage låg nämligen då intill Flottsundsbron. Bland dem som byggde hus då fanns också flera byggjobbare och industriarbetare. Kvinnorna var ju vid denna tid oftast hemmafruar, men de hade en del extrainkomster, som så väl behövdes. Många av dem städade på institutioner och i ”bättre” familjer. Många odlade också grönsaker o.d. och sålde på torget. Husen på denna tid byggdes ofta så att man kunde hyra ut ett rum eller två. De flesta som hyrde var vad man kallade kandidater eller AUS-elever. Många av hyresgästerna var ultunastudenter.

Efter inkorporeringen i Uppsala stad 1947 blev det byggnadsförbud p.g.a. de bristande sanitära förhållandena och de dåliga vägarna. Byggnadsförbudet varade tills nya stadsplaner för de olika delområdena hade fastställts och va-nätet börjat byggas ut. Detta påbörjades omkring 1960 för området öster om Dag Hammarskölds väg och fortsattes efterhand för Sunnerstas västra och södra delar.

I Sunnerstaboken står om fjärdingsmannen Karl Wulff, att han var rödhårig och hade tuppkam och kallades Tuppen. Detta är taget ur fria luften. Han var en fin, vänlig och städad man, som

bodde intill Liljekonvaljeholmen. Jag hade mindre med honom att göra den lagliga vägen än vad man skulle kunna kalla lagvägen. Han var en av dem som drog igång organiserad idrottsverksamhet i Sunnersta för att ungdomarna skulle ha sysselsättning och som den 14 maj 1941 var med och startade Sunnersta AIF.

I boken står också att speceriaffären på Dag Hammarskölds väg, som sedermera blev Engkvists, drevs av en man vid namn Jansson. Möjligen kan det ha varit så under en kort period men det kan jag inte minnas. Däremot drevs den länge av Herman Pettersson med hjälp av hela sin familj. Affären blev senare kafé under namnet Alphyddan. (Birgitta kommenterar: Först åkte vi skridskor på viken, sedan drack vi choklad på Alphyddan.)

Något om avloppssituationen: Ett öppet dike utgick från ett stort kärrområde, som låg vid och strax väster om nuvarande Rosenvägen, nära änden av Entitsvägen. Diket gick sedan ner över Trädgårdsvägen och snett över trädgårdsmästare Lindgrens gärde på Svedden, där ett annat öppet dike från området vid Sveddvägen anslöt. Därefter svängde diket ner mot sydöst längs nuvarande Backvägen. I dessa diken släppte de intilliggande villorna ut sitt avloppsvatten och när vi gick till skolan skyndade vi ibland snabbt förbi, för det luktade så man fick hålla för näsan. Framför professor Joel Axelssons stora gula villa på Backvägen gick diket i en djup ravin, där Axelsson gjort fina, nästan exotiska planteringar. (Birgitta: I fru Axelssons köksträdgårdsland fick jag ibland plocka vitkål till min kanin.) Därefter fortsatte diket nerför backen, gick bakom Lindvalls affär, vidare under Stockholmsvägen (nuvarande Dag Hammarskölds väg) och ner till Sunerstaviken strax intill herrgården.

Sunnerstaviken: Viken var en fantastisk plats för ungdomarna. Den frös till tidigt och där åkte vi skridskor. Jag lärde mig att åka skridskor på en branddamm i kärrområdet nära Rosenvägen, men när vi lärt oss åkte vi på Viken. Jag minns en dag under min skoltid, det var under kriget och vår lärare Åke Wilund var inkallad till militärtjänst. Vi hade därför en mycket bra vikarierande lärarinna. Antagligen var hon pensionär. Det var en fantastisk vinterdag med strålände sol och lärarinnan tyckte att det var synd om oss ungar att sitta inne. Hon sa att nu tar vi ledigt i eftermiddag. Gå nu hem och ät lunch och hämta skridskor så samlas vi sen på Viken. Vi var 22 stycken i klassen och kanske en annan klass också var med. När vi kommer ner till Viken ser vi ute på isen en häst och kärra. På kärran står godsägare Nilssons son Anders och kastar ut sand och säger att här har ni ingenting att göra, för den här viken är våran. Usch vad elakt! Nilsson var en av herrarna i Sunnerstablaget. Vi kallade honom allmänt Bondnisse.

Sunnerstaåsen: På vintrarna åkte vi spark och bob nerför Sunnerstaåsen. När vi var små, åkte vi i den fördjupning, som finns i norra änden av åsen och som vi kallade grytan, men senare blev det vildare åkning. Från den gamla väg, som går uppe på åsens krön bort mot fornborgen, gick det slingrande avfarter, där man kört upp och ner med häst. Vid en av dessa, som vi kallade Himlabacken, samlades vi ofta på kvällarna och åkte sparkstötting, och det gick i en jädrans fart. Det var som en ränna nerför åsen med dosering som på en riktig rodelbana. Det var väl mest killar som åkte men jäntor var nog med ibland. Det gick så fort och vi blev så skickliga på att styra sparkarna. Först gick det brant nerför och sedan kom det två svängar innan man kom ner mot Bagarvägen.

Brödutkörning: På tal om Bagarvägen, så står det i boken att det var bagare Svensson, som byggde ett nytt bageri där, men det är fel. Det nya bageriet byggdes av en som hette Stolt. Med Svensson måste det ha varit något problem, för han syntes aldrig till. Det var frun som skötte det hela. Surare människa än henne fanns inte. Men de bakade goda bullar och något vi kallade mumsmums och de var berömda för sina limpor. En pojke som hette Norén och kallades Fralle körde ut limporna. Vi var arbetskolleger, för jag körde också ut bröd från Svenssons. Han var 14

och jag 9 (1938). Eftersom jag körde ut bröd, har jag mycket exakta minnen av alla affärerna i Sunnersta. Jag körde bl.a. till Johanssons affär på Jägarvägen. Johansson var en vänlig man och hade en fru som var hypernervös. Efter hans affär hade jag bara ett ställe kvar att köra till och det var Grens affär i Graneberg (som senare blev Engströms). Först kom då en brant backe, som jag skulle uppför med min trehjuliga cykel (ett hjul fram och två bak). Ibland var det halt eller löst grus på vägen och det var svårt att komma upp. Jag brukade gå i gymnastikskor. Då kom ofta en tant ut från huset intill och sa att ”kära barn det här är alldeles för besvärligt för dig” och så hjälpte hon mig upp.

Glassförsäljning: En dag när jag körde bröd till Graneberg träffade jag fru Aronsson som hade kiosken vid Lyssnaängen. Hon frågade då om jag ville jobba om söndagarna och sälja glass och läskedrycker nere vid Skarholmsbron. När folk kom med spårvagnen för att bada eller ro på Ekoln, kom därför många till mig och köpte glass. Då blev jag också bekant med Ländell som hade sin båtuthyrning strax intill. Av honom kunde man hyra roddbåt för ett par timmar eller en dag. Första året jag sålde glass hade han 52 båtar. Vackra dagar blev nästan alla uthyrda och de låg sedan och guppade på Ekoln. Då fanns ju inga racerbåtar eller annat som störde. Varje vinter byggde Ländell nya båtar, kanske 10 stycken, och så småningom hade han nog upp till 100 båtar. Senare avtog intresset för båtarna och han sålde dem.

Politiska diskussioner: Vi spelade ofta fotboll på kvällarna. När jag gick hem brukade jag få ofta sällskap med bröderna Erik och Åke Höög, som bodde på Starvägen. Innan vi skildes brukade vi stanna på Sveddvägen utanför Envalls tomt, där det fanns en gran av jätteformat. Erik brukade prata politik (socialdemokratisk) både länge och väl och argumenterade högljutt. Jag var väl också lite intresserad men Åke tröttnade snart och gick hem.

Ombyggnad av Stockholmsvägen: På 1930-talet byggde man ut Stockholmsvägen till en autostrada med samma metoder som på tyska Autobahn med stora betongsektioner med skarvar emellan. Skarvarna kan man fortfarande känna genom de pålagda asfaltlagren. Sektionerna göts med en rullande betongblandare. Man byggde i två etapper, först ena väghalvan och när den var färdig och kunde trafikeras fortsatte man med den andra. Ibland stängde man nog av vägen och ledde trafiken över Vårdsätra. Jag minns detta bygge väl, för då (1934-35) bodde vi på Trädgårdsvägen hos skräddare Eriksson och han hade en vacker dotter som uppvaktades av en läkarstuderande, som hette Sixten. Sixten hade på sommaren extrajobb som betongarbetare på vägbygget, vilket vi tyckte var mycket imponerande och ovanligt för en studerande.

Sunnerstaligan: Jag har hört många tala om en s.k. Sunnerstaliga, som liksom en liga i Nyby skulle ha ägnat sig åt kriminalitet, men det är ett påfund utan någon bakgrund. Detta har jag diskuterat, bl.a. med Lasse Bergkvist som också hyrde på Trädgårdsvägen, i samma hus som vi. Det fanns väl några personer i Sunnersta, som söp och lades in i finkan för tillnyktring ibland, men det var nog inne i stan. Man var tuffa inbördes men aldrig utåt. Annan kriminalitet tycks bara ha förekommit undantagsvis och av oförstånd. Ett par personer blev dock fast för någon mindre stöld. Lasse menade att talet om en Sunnerstaliga kanske kom sig av att några av pojkarna vid ett tillfälle organiserade ett ”krig” mellan två ”ligor” på åsen, där man byggde kojor och ”krigade” med käppar o.d. Benämningen tog man nog från den då aktuella Salaligan. En gång kom Lasse då hem ordentligt blodig i ansiktet och måste bli omplåstrad. Här fanns dock två småbusar som bögge hette Sten. Den ena blev senare kriminalkommissarie, men den andre blev aldrig bättre. (Obesvarad fråga från Birgitta: Vad hette den andre Sten?).

Brostugan: På 1930-talet var Brostugan ett lite finare ställe med restaurang med spritträttigheter. Då kunde det hända en vacker och solig sommardag att det kom en stilig vagn dragen av en ståtlig häst till Brostugan och i den åkte en fin dam med bredbrättad hatt och vi var

mycket imponerade. Sedan hon druckit kaffe och punsch vände hon hem till stan igen. Vi kallade henne fru Slotts eller Slottsfrun. Hon var en kvinna från Tyskland med preussisk stil och maka till ägaren av fabriken som tillverkade Slottssenap.

Sigtunaturisten: Det fanns två båtbyggerier vid ån, strax norr om Flottsundsbron, Hammars och Erikssons. En av de sista båtarna som Eriksson byggde var en enormt vacker och snabbgående mahognybåt avsedd för turistresor på Ekoln, till Skokloster och Sigtuna och den fick namnet Sigtunaturisten. Men den såldes till Göteborg och försvann ur sikte i slutet av 30-talet. En skröna säger att den under kriget kom att användas av en Göteborgsredare för transporter av kullager till England. Eftersom den var liten och snabbgående kunde den ta sig förbi den tyska blockaden. Vad det sedan blev av den vet jag inte.

Sunnerstaskolan: Jag gick i Sunnerstaskolan och som lärare hade jag Åke Wilund. Han gifte sig med en som var lärarinna och hon fick ta hand om en klass som kom från Rosendal och som varje dag åkte spårvagn fram och tillbaka mellan Ulleråker och Sunnersta. Det blev en slags tävling mellan herr och fru Wilunds klasser om vilken som var bäst. Åke Wilund idrottade, sprang och hoppade längd och skulle alltid vara duktigast av alla. Han tecknade också och sjöng engelska sånger. Jag var aldrig förtjust i honom och jag fick nog aldrig något beröm, för det fanns två blonda flickor som han kallade klassens ljus och som han alltid framhöll, fastän jag naturligtvis tyckte att jag själv var bättre. Han tecknade också av oss elever och av mig gjorde han en teckning som jag aldrig kunnat förlåta honom för, eftersom den visade hur ful jag var.

Tillfälligt boende: Det kom en del familjer utifrån som bodde tillfälligt i Sunnersta. Några av dem var sådana som vi kallade tattare, andra var nog bara fattiga. Kommunen (Bondkyrko) hade tre villor i Sunnersta för detta ändamål. Flera av dessa familjer hade många barn. Vi varnades för att vara tillsammans med dem, för de sades ha huvudlöss. Ibland luskammades vi varje kväll. Dessa familjer fick bo i kanske två år men måste sedan flytta till annan kommun. Det fanns nog en överenskommelse mellan kommunerna om detta. Ett av husen var Hönsvillan vid korsningen Rosenvägen/Svankärsvägen, ett låg vid Dag Hammarskölds väg bakom den första poststationen och ett låg vid korsningen Långvägen/Rosenvägen. (Birgitta minns en familj med en man som var blind. Hon var klasskamrat med ett av barnen och det var spännande att komma med henne in. Hennes äldre bror klädde sig om lördagarna i vit kostym och åkte till stan för att fröjda och vi var så imponerade.).

(Utskrivet av Inge Håkansson och Bengt Eriksson.)